

Inventering av häckande fiskgjuse i Köpings och Skinnskattebergs kommuner

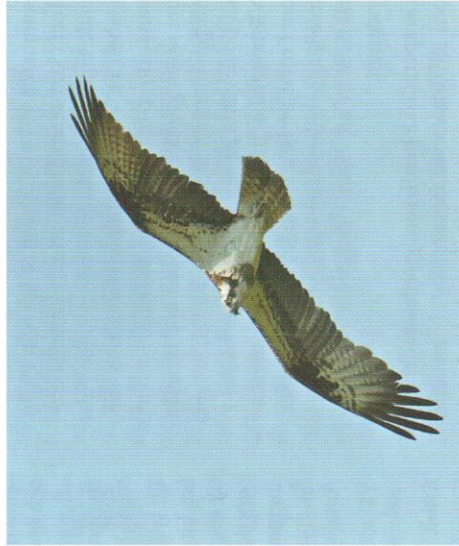
Text o. foto: Lennart Waara och Roland Waara

Inventeringen startade som ett projektarbete inom ramen för utbildning i inventeringsmetodik vid Uppsala universitet. Vår avsikt var och är att inventeringen skall genomföras systematiskt varje år för att få tidsserier som tillåter analyser av trender och förändringar. Fiskgjusen är intressant att följa över tid eftersom den är viktig som indikator för miljöutvecklingen i våra vatten. Det beror naturligtvis på att fiskgjusen är överst i näringskedjan.

Tack riktas till Leif Edberg som bidragit med uppgifter om häckningar.

Undersökningsområde: De två områdena representerar två helt olika häckningsbiotoper för fiskgjuse. Skinnskattebergs kommun (662 kvkm) är en renodlad Bergslagskommun med stora skogar, vida myrmarker och många små sjöar varav en del är fiskfattiga. Hedströmmen flyter genom bägge kommunerna och kan i fallet Skinnskatteberg förväntas vara viktig som näringskälla för fiskgjusen. Köpings kommun (607 kvkm) är ett mer typiskt Mälardalskap med stora odlingsmarker ädel- och lövträdsungar och tallholmar. Närheten till Mälaren är givetvis viktig som källa för fiskgjusens näringssök även om både Hedströmmen och Arbogaån kan vara lämpliga för fiskefångst. Öarna i Mälaren som tillhör Köpings kommun har ej inventerats.

Projektperioder: Maj – juli 2009, maj-juli 2010 samt maj-juli 2011. Slutdatum valdes för att lyckad häckning definieras som stora ungar i bona vilket kunde beräknas handla om perioden kring mitten av juli.

Specifikationer: Vi har inte 2011 gjort en totalundersökning av samtliga av oss kända och till oss rapporterade botaller. Vi har valt att följa de bon som identifierades i början av vår undersökning. Detta för att skapa en helt jämförbar statistisk serie över tid för att kunna dra slutsatser om förändringar i lyckade häckningar. Antal häckningar i undersökningen är statistiskt tillräckligt för generella slutsatser.

RESULTAT

I nedanstående tabell sammanfattas resultatet av inventeringen 2009, 2010 och 2011. Om det finns en systematisk skillnad i framgångsrika häckningar i de mer näringsfångstrika områdena runt Mälaren jämfört med de mer fiskfattiga områdena i Bergslagen är ännu för tidigt att konstatera. Men för 2009 kan vi konstatera 75 procent lyckade häckningar (häckningsförsök med minst en unge) i

Bergslagen mot 80 procent i Mälardalen. Inga dramatiska skillnader således. För 2010 är motsvarande siffror 100 procent i Bergslagen och 66 procent i Mälardalen. En klar fördel för Bergslagen således. För 2011

är motsvarande siffror 90 procent lyckade häckningar i Bergslagen och 100 procent i Mälardalen. I Mälardalen handlar det om så få bon att det kan vara tillfälligheter. Det måste följas vidare i kommande rapporter.

Tabell 1: Sammanfattning av bo- och häckningsinventering av fiskgjuse 2009/2010/2011 (A-T = Skinnskattebergs k:n, 1-7 = Köpings k:n).

Boplats	Biotop	Botråd	Bostatus	Häckning 09	Häckning 10	Häckning 11
A	Skogshöjd	Tall	nedrasat	-	-	-
B	Sjökant	Tall	naturligt	ingen häckning	nedrasat	-
C	Myrkant	Tall	förstärkt	misslyckad	nedrasat	-
D	Myrkant	Tall	naturligt	två ungar	häckning	2 ungar
E	Myrkant	Tall	naturligt	-	häckning	1 unge
F	Myrkant	Tall	nedrasat	-	-	-
G	Myrkant	Tall	nedrasat	-	-	-
H	Myrkant	Tall	naturligt	två ungar	häckning	3 ungar
I	Myrkant	Tall	förstärkt	ej bebott	-	-
J	Myrkant	Tall	naturligt	två ungar	två ungar	1 unge
K	Myrkant	Tall	bo byggt	två ungar	två ungar	1 unge
L	Myrkant	Tall	naturligt	två ungar	två ungar	häckn/missl
M	Myr	Tall	naturligt	övergivet i år	övergivet bo	-
N	Tallskog åkerfält	Tall	nedrasat	-	-	-
O	Myrkant	Tall	naturligt	två ungar	häckning	1 unge
P	Myrkant	Tall	naturligt	misslyckad	häckning	ej häckn
Q	Hygge	Tall	naturligt	Byggt 09	nedrasat	-
R	Ö	Tall	naturligt	Fiskmåls häck	häckning	2 ungar
S	Myrkant	Tall	naturligt	?	häckning	2 ungar
T	Sjökant	Tall	naturligt	?	två/tre ungar	nedrasat
1	Barrskogshöjd	Tall	nedrasat	-	-	-
2	Odlingslandskap	Tall	naturligt	två ungar	övergivet bo	ej häckn
3	Odlingslandskap	Tall	naturligt	misslyckad	två ungar	2 ungar
4	Odlingslandskap	Stolpe	naturligt	två ungar	två ungar	2 ungar
5	Udde Mälaren	Tall	naturligt	en unge flygg	nedrasat	-
6	Odlingslandskap	Stolpe	naturligt	två ungar	nedrasat	-
7	Odlingslandskap	Tall	naturligt	?	övergivet bo	-

I boplats L har häckning påbörjats men sannolikt misslyckats på grund av gömsle uppställt ca 40 m från botallen.

I boplats P har en häckning ej genomförts. En anledning kan vara att en grillpalis anlagts helt i anslutning till botallen.

I majoriteten av de undersökta bebodda och övergivna bona har valet varit en stor fall med fri inflygning. I ett fall kunde vi konstatera att ett övergivet bo inte länge hade fri inflygning eftersom omgivande tallar vuxit förbi botallen vilket sannolikt är bidragande orsak till att boet övergivits.

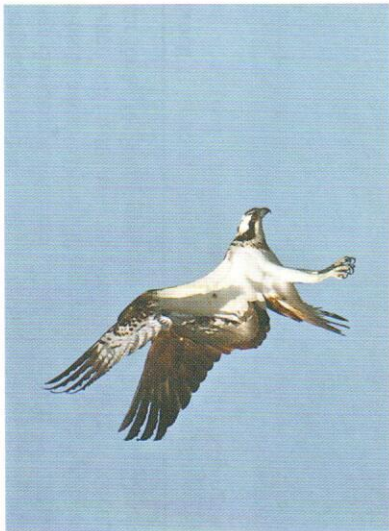
I inventeringen har vi också kunnat identifiera mer ovanliga boplatstal i betongpelare för linbana i två fall.

ANALYS

En osäkerhet handlar om antalet flygga ungar i de lyckade häckningarna. Efter-som vi valt att inte klättra utan spana på håll kan vi ha missat någon enstaka unge.

Hur framgångsrika var häckningarna 2009? På 13 häckningar i inventeringen blev det 19 (eller 20 ungar beroende av om det är en eller två i bo 5) vilket ger en kvot på 1,46 alt 1,53 ungar per häckning.

I inventeringen för häckningar 2010 har 14 häckningar givit 30 eller 31 ungar. Det ger en kvot på strax över 2,1. Jämfört med 2009 ett mycket bra resultat. Undersökningen för 2011 ger på 11 häckningar 17 flygga ungar vilket ger en kvot på 1,55 (2,0 för Mälardistriktet och

1,44 för Bergslagen).

Det förefaller som 2010 var ett mycket bra år och att 2009 och 2011 är i paritet med varandra.

En undersökningsfråga framöver är om det finns en systematisk skillnad i lyckade häckningar mellan Bergslagen och Mälaren med hänsyn till tillgång på lättfångad fisk? En preliminär slutsats från både 2009, 2010 och 2011 års inventering antyder inga tydliga skillnader mellan de olika områdena. En tidigare jämförelse av avstånd till närmsta fiskesjö och häckningsstatus visar idag inte heller på någon tydlig trend. ■

Rördrom och dvärgmåsar

Årets Riksinventeringsarter

Rördrom - räkna antalet tutande hanar

Rördrommen, "den storfotade vassdoldisen med den märkliga subpurtan", är en tålig art men eftersom den födosöker i sötvatten behöver den dra sig söderut när sjöisarna lägger sig.

Rördrommen (*Botaurus stellaris*) ning i Sverige genom räkning av uppvisar en svagt stigande trend i antalet tutande hanar. Sverige men kan dippa rejält efter De första hanarna under den tidiga våren börjar "hosta upp sig", onormalt kalla vintrar. Efter de kring islossningen i februari/mars/april men deras sökande senaste två tuffa vintrarna är därför populationen starkt reducerad. Årets inventering avser att visa efter bästa revir i vassjöarna gör artens aktuella numerär och utbred- dem i början rätt så rörliga.

Rekommenderad period för eftersök är därför 15 april – 31 maj när läget är tämligen stabilt. Under denna period tutar hanarna så gott som dygnet runt men är flitigast under skymning och gryning. Vid lugnt väder, eller ännu bättre vid svag medvind, hörs en rördrom utmärkt på 1-3 kilometers avstånd. Två besök under vardera 1-2 timmar räcker i regel för att avgöra om någon rördrom är närvarande på lokalen

Dvärgmåsar

FOTO: TOMMY NORDSTRÖM

År 2000 är enda gången som dvärgmåsen (*Larus minutus*) varit riksinventeringsart. Den är inte helt lättinventerad, men med en konsekvent genomförd metodik bör vi kunna få en hyfsat god uppfattning om populationens nuvarande storlek.

Metodiken för 2012 års riksinventering går ut på att i första hand besöka lokaler där man vet eller starkt misstänker att arten häckat tidigare år. Dessa biotoper utgöres i första hand av

eller inte. Två besök är också värdefulla för att avgöra vilka hanar som är stationära respektive tillfälliga besökare.

SOF:s forskningskommitté har för fjärde gången utsett rördrom till riksinventeringsart. De tidigare inventeringarna genomfördes åren 1969, 1979 och 2000.

flacka och relativt små öar i skärgårdsmiljö. Antalet observerade adulta fåglar eller om möjligt bon räknas. Dvärgmåskolonier eller enstaka par kan finnas i kolonier av skratmåsar eller fisk/silvertärnor. Som regel häckar dvärgmåsar i sådana fall i vittfågelkolonier, nas ukanter.

Den relativt sett lilla andel av den svenska stammen som hittas i Svea- och Götaland återfinns företrädesvis i mer vegetationsrika slåttsjöar och insjövikar.

Ett besök i slutet av maj eller under juni är att föredra för bästa resultat, eftersom de häckande dvärgmåsar då som regel varnar kraftigt eller visar tydliga tecken på oro. Besök från morgon fram till tidig eftermiddag brukar ge de säkraste resultaten. Notera att spellykt kan noteras från ankomsten och några veckor framåt på lokaler som ligger långt från de kommande boplatserna.

Rapportera årets observationer för rördrom och dvärgmåsar i artportalen Svalan.

Förra årets riksinventering - resultat Västmanland

Svarthakedopping

Sjutton (17) häckningar, eller troliga häckningar, på åtta (8) lokaler rapporterades med följande kommunvisa fördelning: Västerås (8+1=9), Köping (1), Sala (3), Surahammar (1), Lindsberg (1+1=2), Ludvika (1). Dessutom ca 20 observationer under vårflyttningen och ett drygt 20-tal under höstflyttningen.

Gråhakedopping

Ett bobygge i Frövisjön, Skultuna och ett nio barn par vid Noren, Norberg. Dessutom kom rapporter om observerade fåglar: 2 från Granfjärden, Ångsö, 5 från Galten, 1 i Gorgen, Västerfärnebo, 1 i Gläpen, Surahammar och 1 i Åmningen vid Västervåla.

FOTO: CHRISTER PETTERSSON, CHRILLEONLINE.SE

